

Юрій Федак

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни механізм формування фінансової політики проходить процес інституційних змін, викликаних необхідністю адаптації до динамічного середовища та умов забезпечення національної безпеки. Фінансова політика держави, як вагомий інструмент економічного зростання, має не лише сприяти економічному розвитку та покращенню добробуту населення, але й забезпечувати обороноздатність країни, що набуло особливого значення у зв'язку з військовими діями на Сході України та анексією частини її території Російською Федерацією. Важливими завданнями держави є визначення основних пріоритетів фінансової політики та формування передумов для зміцнення економіки і соціальної сфери шляхом активного використання інструментів бюджетної та податкової політики, що у майбутньому сприятиме розвитку усіх інституційних секторів економіки і соціальної сфери, підвищенню фінансової стійкості усієї системи публічних фінансів.

Фінансова політика держави є важливою сферою економічної діяльності, яка визначає і забезпечує розвиток фінансової системи країни, а також формує принципи, особливості та механізми мобілізації, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів та активів економічних суб'єктів, що діють на певній території. Сучасні науковці [1; 2; 3; 4] активно досліджують її як інструмент, що сприяє соціально-економічному розвитку та підвищенню ефективності реалізації державної стратегії, в якій розмежовані цілі та завдання державної фінансової політики з розподілом за термінами виконання та пріоритетами. Практичне втілення цілей і завдань державної фінансової політики для забезпечення соціально-економічного розвитку здійснюється шляхом застосування різноманітних економічних методів, форм і способів цілеспрямованого впливу держави.

Звертаючись до визначень науковців щодо терміну «фінансова політика», слід звернути увагу на визначення Г. Возняк, яка зазначає, що «фінансова політика – це складова частина економічної політики і є сукупністю інструментів, заходів (розподільчих і перерозподільних) та методів реалізації, які держава використовує через фінансову систему з метою забезпечення економічного і соціального розвитку» [1, с. 44]. Автор справедливо підкреслює, що цілі фінансової політики виходять із тих потреб, які стосуються економічного розвитку країни і необхідності досягнення високого рівня індивідуального та суспільного добробуту громадян.

В. Федосов та В. Опарін розглядають фінансову політику як комплекс дій та заходів держави, в межах наданих їм функцій та повноважень у сфері

фінансів. Ця політика повинна відповідати реаліям соціально-економічного розвитку держави. Завданням фінансової політики науковці вважають забезпечення економічного зростання шляхом використання відповідних механізмів фінансового впливу на попит і пропозицію, споживання та інвестиції. Заслуговує на увагу погляд колективу авторів монографії [4] щодо економічної сутності та ролі фінансової політики у стимулюванні соціально-економічного розвитку країни, а саме проблема ефективності фінансової політики, яка залежить від ступеня врахування та реалізації економічних інтересів суб'єктів фінансової діяльності, на які спрямована дія механізму реалізації державної фінансової політики.

Внаслідок війни Україна зіштовхнулася з низкою викликів в частині реалізації державної фінансової політики за напрямками тактичного та стратегічного розвитку країни. Основними з них є:

– *зростання дефіциту бюджету*. Значні обсяги видатків державного бюджету, спрямовані на оборону і безпеку країни, а також на відновлення інфраструктури обумовили зростання дефіциту державного бюджету. Такий фінансовий стан потребує пошуку джерел покриття бюджетного дефіциту та залучення додаткових зовнішніх джерел фінансування (додаткові позики), що формує додаткове боргове навантаження на економіку країни;

– *інфляція та зниження купівельної спроможності громадян*. Високі витрати на війну, внутрішня та зовнішня міграція населення, руйнування виробничих потужностей та інфраструктури територій призвели до стагнації економіки країни, закриття бізнесу, інфляційного тиску, що знижує рівень життя громадян та скорочує внутрішній попит населення;

– *зменшення податкових надходжень*. Запровадження мораторію на сплату податків з початку війни, закриття підприємницької діяльності на окупованих територіях та територіях ведення бойових дій, релокація бізнесу обумовили скорочення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та сприяли росту бюджетного дефіциту;

– *посилення соціального навантаження*. Зростання безробіття, потреба в допомозі внутрішньо переміщеним особам та підтримка вразливих верств населення вимагають від держави зростання обсягу фінансування соціальних виплат, що лягає важким тягарем на бюджет держави;

– *високий рівень зовнішніх запозичень*. З метою фінансування зростаючих видатків державного і місцевих бюджетів в Україні та проведення заходів зі стабілізації економіки Україна змушена залучати кредити від міжнародних фінансових організацій та Урядів інших країн, що підвищує боргове навантаження на державу і у майбутньому потребуватиме значних фінансових ресурсів для його обслуговування;

– *втрата людського капіталу*. За офіційними даними близько 7 млн осіб виїхали за межі країни з початку повномасштабної війни (за неофіційними даними ця цифра майже у два рази більша), а також мобілізація до ЗСУ значної кількості осіб чоловічої статі, їх смертність вплинули на значне скорочення

людського капіталу, що супроводжується підвищеним попитом на робочу силу в країні;

– *реконструкція та відновлення інфраструктури*. Значний обсяг фінансових ресурсів потребує сьогодні країна для відновлення зруйнованої інфраструктури. Таким чином, інвестицій у розвиток країни необхідно залучати вже сьогодні.

Розв'язання проблемних питань державної фінансової політики, що постали перед Україною внаслідок війни, вимагає комплексного підходу з орієнтацією на стабілізацію економіки та соціально-економічний розвиток у повоєнний період.

Одним із ключових напрямів повоєнного відновлення країни має бути ефективно управління бюджетом із пріоритетним фінансуванням оборони країни та соціальної підтримки населення. Це потребує оптимізації видатків, уникнення дублювання функцій у державних установах, скорочення зайвих витрат і надання пріоритету критично важливим програмам і заходам. Стратегічним завданням є збільшення внутрішніх податкових надходжень шляхом державної підтримки бізнесу, зокрема через використання різноманітних інструментів щодо сприяння відновленню бізнесу, які перемістилися із зони бойових дій і відновили роботу в безпечніших регіонах.

Важливим аспектом є координація з міжнародними фінансовими інституціями та країнами-партнерами, яка має на меті отримання як грантової, так і кредитної підтримки на вигідних умовах, що допоможе знизити боргове навантаження. У цьому контексті є необхідність поступово створювати умови для економічного зростання, залучати інвестиції та забезпечувати прозорі умови для ведення бізнесу, що сприятиме довгостроковій стабільності в країні.

У сфері соціальної підтримки варто впроваджувати програми адресної допомоги, спрямовані на найбільш вразливі категорії населення, а також підтримувати зайнятість, створюючи нові робочі місця за рахунок державних інфраструктурних проектів і програм розвитку регіонів. Для забезпечення умов відновлення людського капіталу важливо підтримувати освітні програми з підвищення кваліфікації та перекваліфікації громадян, отримання нових робочих спеціальностей, яких потребує ринок робочої сили, що допоможе ВПО інтегруватися на нових місцях та отримувати необхідні навички у професійній діяльності.

Як зазначає В. Літинська, «слід стимулювати зайнятість і підприємництво, насамперед, серед вразливих категорій людей і переміщених унаслідок війни осіб, тобто її (підтримку) можна розглядати як інвестиції у самозайнятість людей. Серед інших актуальних напрямів розвитку ефективної соціальної політики за сучасних умов слід виокремити максимальне стимулювання виходу на ринок праці людей, які отримують соціальну допомогу від держави; мікрокредитування для відкриття власного бізнесу; тощо» [3, с. 67].

У перспективі, важливо вже зараз розробляти плани відновлення інфраструктури з використанням сучасних технологій та принципів сталого розвитку, що дозволить підвищити ефективність державних видатків у

майбутньому. Створення спеціальних фондів відновлення і пошук стратегічних інвесторів може сприяти прискоренню відбудови країни, що, у свою чергу, стимулює економічне зростання. Такий підхід дозволить поступово знижувати боргове навантаження і забезпечити стабільність фіскальної політики, націленої на економічне відновлення країни та її розвиток. Заморожені активи країни агресора на суму близько 300 млрд дол., які були заблоковані у відповідь на військову агресію, є потенційним джерелом фінансової підтримки для України. Ці кошти можуть допомогти зміцнити обороноздатність країни та підтримати економіку країни у складний період. Залучення таких активів могло б сприяти відновленню інфраструктури, яка постраждала від бойових дій, забезпеченню військових потреб та закупівлі сучасного озброєння, а також фінансуванню довготривалих проєктів з національної безпеки. Окрім військових потреб, частину цих ресурсів можна спрямувати на стабілізацію економіки та соціальних програм для населення, що постраждало від війни. Це забезпечило б більш стійкий розвиток та відновлення після завершення конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Возняк Г. В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ: монографія; НАН України. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2020. 520 с.
2. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 496 с.
3. Літинська В. А. Особливості соціальної політики України в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 1 (734). С. 61-73.
4. Фінансова інфраструктура України стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія / В. Опарін та ін.; за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. К.: КНЕУ. 2019. 695 с.